

16.

*Hol jellemzőek hazánkban az aprófalvak?
Melyik a második legnépesebb városunk?*

Településeink

Azt már tanultad, hogy vannak **csoportos**, illetve **szórványtelepülések**. A településeket alaprajzuk, fő szerepkörük vagy az épületek száma szerint is csoportosíthatjuk. Gyakori, hogy a **lakosság szám alapján** rendezzük csoportba a településeket. A **falvakban** általában kevesebben laknak, mint a **városokban**, de nagy különbségek vannak mindkét településtípuson belül. Hazánk 3155 településének döntő része falu (1. ábra).

A települések belterületre és külterületre tagolódnak. A **belterület** általában lakóházakból és a hozzájuk tartozó telkekből, épületekből áll. A **külterületen** található a településhez tartozó erdők, szántók, ipari parkok és egyéb nem lakott részek. Minden település része a **településhálózatnak**, közöttük sokrétű kapcsolatok működnek. Közutak, vasútvonalak kötik össze ezeket.

3. Milyen földrajzi tényezők segíthetik egy település létrejöttét?
4. Falusiként miért mennél be a városba? Városiként miért mennél falura? Beszélj meg a padtársaddal!
5. Sorold fel a térkép alapján a lakóhelyeddel szomszédos településeket! Figyeld a külterületi határokra is!

Hagyományos és modern tanya

A tanya **szórványtelepülés**. Egy-egy tanya jellemzően csak néhány épületből áll (2. ábra), és általában egy család lakja. Jogállása szerint a tanya nem önálló település, hanem egy falu vagy város külterületén helyezkedik el. Elsősorban az Alföldön jellemző. A tanyákon eredetileg mezőgazdasági termeléssel foglalkoztak, de ma már gyakori az idegenforgalmi hasznosításuk is (pl. lovastanya). Jelentős részük felújításra szorul, és sok helyütt még hiányoznak a közüzemi szolgáltatások is. Egyre több azonban a felújított, modernizált tanya, ahová akár fiatal családok is kiköltöznek a városokból, hogy új, természetközeli életet kezdjenek.

1. Alakítsatok csoportokat! Az egyik csoport írja össze, mi jut eszébe a tanyákról, a másik a falvakról, a harmadik a városokról! Mutassátok be a megoldásaitokat, és készítsetek fogalomlistát!

1. ábra: A különböző településtípusok száma és össznépessége hazánkban (2021)

2. Az 1. ábra alapján számold ki a következőket:
 - Hányan laknak összesen a hazai városokban?
 - Ez hány százaléka a teljes népességnek?
 - Az összes hazai település hányad része falu?
 - A teljes népesség hány százaléka él falvakban?
 - Átlagosan hányan laknak egy faluban?

2. ábra: Tanya a Hortobágyon

6. Jellemezd a tanyákat a 2. ábra alapján!
7. Szeretnél tanyára költözni, de a barátod megpróbál lebeszélni róla. Játsszátok el a padtársaddal a beszélgetést! Érveljetek!

Átalakuló falvaink

A falvakban általában kevesen élnek, de lakosság-számukban nagy különbségek vannak (3. ábra).

A falvakra a **családi házas beépítés** jellemző. Az elérhető szolgáltatások itt szűkösebbek egy városhoz képest, de a **közüemi szolgáltatások**, a telefon- és internethálózat kiépítése nagymértékben megkönnyítette a falusi emberek életét. A falvakban viszonylag kevés a munkalehetőség, ezért sokan a környező városokba járnak dolgozni.

Az 500 fő alatti **apró- és törpefalvak** elsősorban a Nyugat- és Dél-Dunántúlon, illetve Északkelet-Magyarországon jellemzőek (4. ábra).

A legkisebb falvakban gyakran iskola sincs, az egészségügyi és a postai szolgáltatás is korlátozott, és kevés a szórakozási lehetőség. A falvak egy részére **elvándorlás** jellemző, aminek következtében előregednek ezek a települések. A kedvező fekvésű falvakba viszont sok városi költözik ki.

Alaprajz szerint vannak egészen hosszúkas, út mentén fekvő ún. **útifalvak** (5. ábra), **sakktábla-szerűen szabályos** (6. ábra), illetve **szabálytalan alaprajzú** falvak is.

A sakktábla alaprajzú falvakban egymással párhuzamos és egymásra merőleges utcák húzódnak. Ezek a falvak az Alföldön jellemzőek, ahol a törökökkel folytatott harcokban sok falu elnéptelenedett, elpusztult. A helyükön jöttek létre a szabályos alaprajzú települések, ahová szervezett betelepítéssel érkeztek az új lakók.

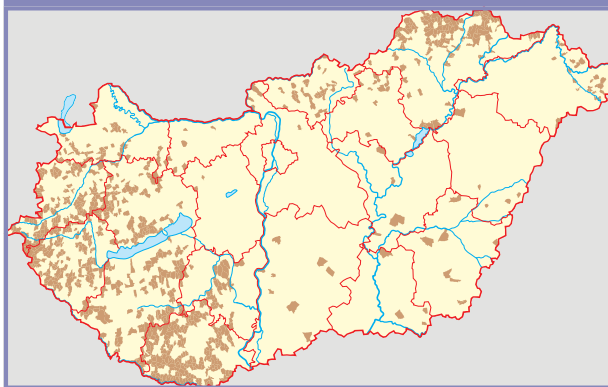
6. ábra: Szabályos alaprajzú falu (Csorvás)

3. ábra: A falvak csoportosítása lakosságszám alapján

törpefalva	legfeljebb 200 fő
aprófalva	201–500 fő
kisfalva	501–1000 fő
közepes falu	1001–2000 fő
nagyfalva	2001–5000 fő
óriásfalva	5000 fő felett

4. ábra: Törpe-, apró- és kisfalvak Magyarországon

5. ábra: Út mellé települt falu (Szenna)

8. Nevezd meg hazánk aprófalvas vármegyéit!
9. Mely szolgáltatások a legszükségesebbek szerinted egy faluban? Írj össze egy ötös listát fontossági sorrendben, majd vitassátok meg az eredményeiteket csoportokban!
10. Hogyan változtathatja meg az internetes szolgáltatások terjedése a falusiak életét?
11. Mit tud tenni egy falusi önkormányzat az elvándorlás megállítására? Soroljatok fel lehetőségeket!

Városok

A városok úgynevezett **központi szerepkörökkel** rendelkeznek. Olyan feladatokat látnak el, amelyekkel nemcsak a saját lakosságukat, hanem a környékbeli települések népességét is kiszolgálják. Ilyen például a közigazgatási szerepkör. A közigazgatás a közfeladatok ellátásának a szervezését és végrehajtását jelenti. Ide tartozik például a lakossági adatok nyilvántartása és a rendvédelem. A központi szerepkörök közé tartozik továbbá a kereskedelmi (pl. nagy áruházak), az oktatási (pl. középiskolák, felsőoktatási intézmények), az egészségügyi (pl. kórházak), a kulturális (pl. színházak, múzeumok) szerepkör. A városok emellett **munkalehetőséget** kínálnak a falvak lakói számára, de gyakran közlekedési csomópontok is egyben.

A **kiemelt szerepkörű városokban** egy-egy szerepkör meghatározó jelentőségű. Így beszélhetünk például iparvárosokról (pl. Ózd) vagy üdülővárosokról (pl. Hévíz) (7. ábra).

2021-ben Budapesttel együtt összesen 348 város volt az országban. A legnagyobbak 100 ezer főnél is népesebbek (8. és 9. ábra).

8. ábra: Legnépesebb városaink, 2020 (fő)

Debrecen	200 974	Győr	132 735
Szeged	159 074	Nyíregyháza	116 554
Miskolc	150 695	Kecskemét	109 651
Pécs	140 237		

A kiemelt szerepkörű városok közül az egy-egy ásványkincs kitermelése köré épült bányavárosok (pl. Dörög, Komló) mára elvesztették korábbi jelentőségüket.

Az egyetemvárosoknak (pl. Szeged, Győr) jóval nagyobb jelentőségük van.

A városokban gyakoriak az emeletes házak, a nagyvárosokban sokan élnek **lakótelepeken**. A falvakhoz képest könnyebben elérhető sokféle szolgáltatás. Sok városban megszervezték a helyi **közösségi közlekedést**. A nagyvárosokra gyakran jellemző a **zsúfoltság**, a zaj, a szennyezettebb levegő (10. ábra). A nagy fokú beépítettség miatt kevesebb a zöldterület.

7. ábra: A hévízi gyógyfürdő

12. Készíts gondolattérképet a központi szerepkörökről! Írj minél több példát egy-egy szerepkörhöz!

13. Nézz utána, melyik a legkisebb népességű városunk! Milyen központi szerepkörökkel rendelkezik?

14. Milyen kiemelt szerepkörökkel jellemeznéd Szegedet?

9. ábra: Szeged látképe a Dómmal

10. ábra: Közlekedési dugó Budapesten

15. Csoportokban keressetek megoldásokat a nagyvárosi élet következő nehézségeire:

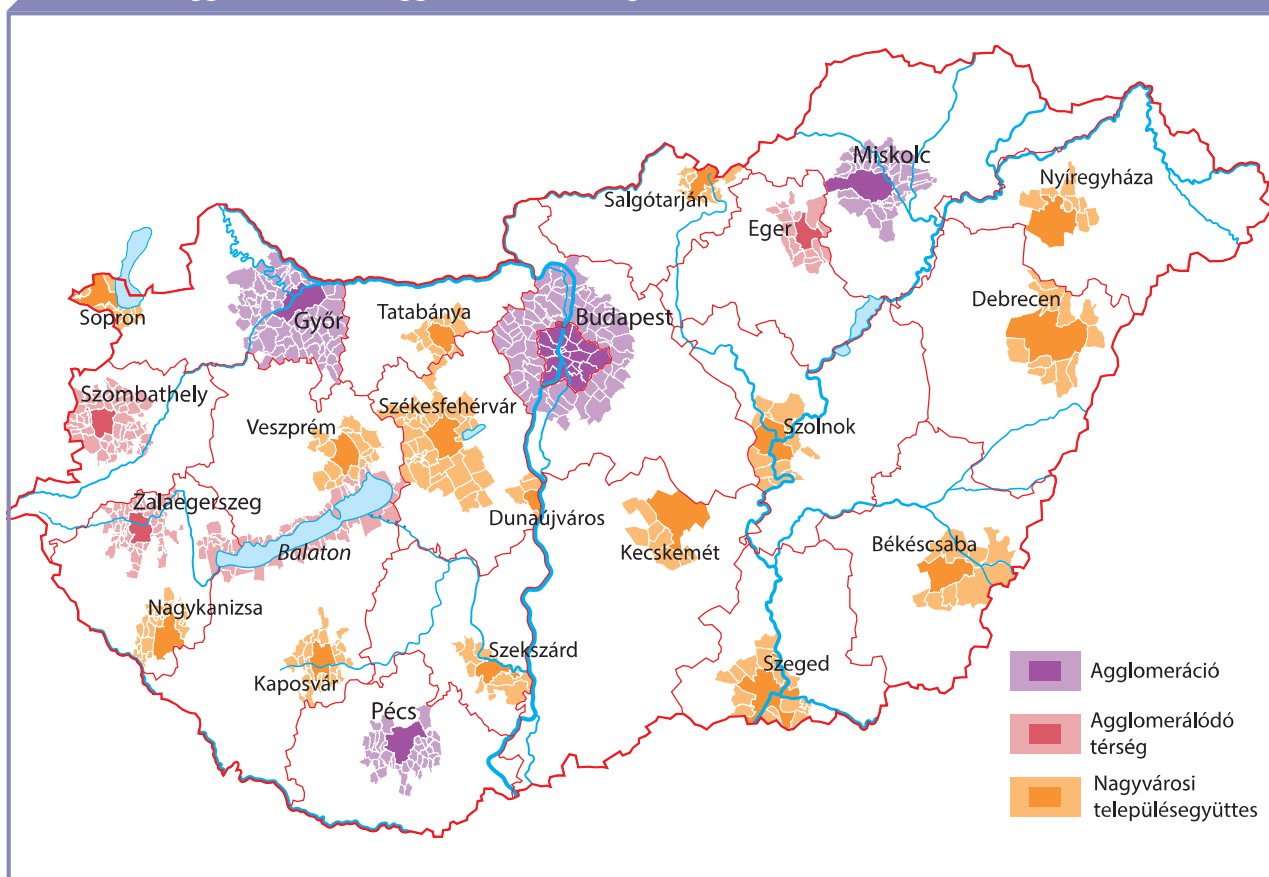
- Hogyan lehetne csökkenteni a forgalmi dugókat?
- Hogyan lehetne több zöldfelületet kialakítani?
- Hogyan lehetne csökkenteni a szemet mennyiségét az utcákon?

A legnagyobb városok körül olyan **településtömörülések** jöttek létre, amelyek gyűrűszerűen veszik körbe a központi várost, azzal szoros gazdasági és kulturális kapcsolatban vannak. Ezt a településeggyüttest **agglomerációnak** nevezzük. Hazánkban Budapest körül alakult ki a legnagyobb agglomeráció, de pl. Győr körül is kiterjedt településtömörülés jött létre (11. ábra). Az agglomerációk központi városaiból sokan költöznek ki az azt körülvevő kisebb településekre (12. ábra).

11. ábra: Győrújbarát (a győri agglomerációban)

12. ábra: Agglomerációk és agglomerálódó térségek

A városok körül úgynevezett **vonzáskörzetek** alakultak ki. Ide tartoznak azok a települések, amelyekre kiterjednek az adott város központi szerepköréi.

16. Olvasd le az ábráról, hogy mely városok körül alakultak ki, illetve alakulnak még agglomerációk!

17. Miért költöznek ki sokan a nagyvárosokból az agglomeráció kisebb településeire?

Rendszerezd az ismereteidet!

Készíts gondolattérképet a felsorolt fogalmakból! Ki is egészítheted a fogalmak listáját.

szórványtelepülés, falu, város, tanya, belterület, külterület, településhálózat, aprófalú, törpefalú, elvándorlás, útifalu, óriásfalú, szabályos alaprajzú falu, központi szerepkör, kiemelt szerepkörű város, lakótelep, közösségi közlekedés, vonzáskörzet, agglomeráció, településtömörülés